

שמעתא עמיקתא

גליון תקע"ג | פרשת ואתחנן | תשפ"ג | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

האם מותר לקחת שכר על קייטנה המתקיימת בתשעה באב

א. עשיית מלאכה בת"ב. ב. טעם האוסרים - איזה מלאכות אסורות. ג. פרקמטיא. ד. גדר איסור מלאכה בת"ב. ה. עשיית מלאכה ע"י עכו"ם. ו. תיקון מזגן - שמרפץ וכדו ומלאכה לצורך מצוה. ז. סימן ברכה. ח. פירושו של אינו רואה סימן ברכה. ט. אינו מסיח דעתו מהאבילות.

א. עשיית מלאכה בת"ב

תנן בפסחים (ד' ת) מקום שנהגו לעשות מלאכה בת"ב עושין, מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין, ובכל מקום ת"ח בטלים, רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם עצמו ת"ח. ומפרש בגמ' (נה) דהיינו טעמא דרשב"ג משום דלא מיחזי כיוהרא דאמרי מלאכה הוא דלית ליה, דפוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא. ופרש"י הוראה אותו בטל אומר אין לו מה לעשות ולא מיחזי כוהוגו בו איסור. ומבאר הגה"מ (דפוס קושטא פ"ה ה"ק) דרשב"ג פליג על תנא קמא דחייש ליוהרא. וכת' בשם התוס' דאפי' לתנא קמא עכשו יעשה כל אדם עצמו כתי"ח ואל יעשה מלאכה בת"ב וליכא יוהרא כיון דבשאר ימים נמי אין אנו רגילים כ"כ במלאכה, דדוקא בימיהם שהיו כולם רגילים במלאכה שייך יוהרא ולא עכשיו, מיהו במקום שרגילים לעסוק במלאכה כמו בספרד צ"ע אם צריך לבטל ממלאכה בת"ב, ושמא גם שם נהגו שלא לעשות מלאכה, סמ"ק (סי' צו הגהות הר"ף אות ט), ע"כ. וכת' הב"י (סי' תקנ"ד) דאני אומר כי מנהג פשוט הוא בספרד שלא לעשות מלאכה בת"ב וכן מנהג כל ישראל בכל מקום ששמענו, ע"כ. ובמנהגים (מהר"א טירנא עמ' פ"ג) כתוב ואסור במלאכה עד חצות. והביאו הדרכ"מ (אות ט).

ועי' בשו"ע (ס"ג כ"ב) שפסק שבמקום שנהגו לעשות מלאכה בת"ב, עושין, במקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין, ובכל מקום ת"ח בטלים, וכל הרוצה לעשות עצמו ת"ח לענין זה עושה, ובמקום שנהגו לעשות, מותר אלא שממעט, שאפי' משכנס אב ממעטין מלישא וליתן, ע"כ. וכתב ע"ז הרמ"א דלא נהגו באיסור מלאכה כי אם עד חצות, ונהגו להחמיר עד חצות, ע"כ. וכת' המטה יהודה (שם ד"ק כ"ב) שנהגו כל ישראל בכל מקום שלא לעשות מלאכה. והביאו הבה"ל (ד"ה במקום) וכתב דהיינו עד חצות. ועי' ברמב"ן (תהו"א אבולת ישנה ד"ה ומסתברא) שפירש דדיני אבולת של ת"ב דינם כאבל לאחר היום השלישי, דהרי אבל לא מניח תפילין ביום ראשון ובת"ב מניחים, וכן מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו, משום דלענין אבולת נמי בשאין לו מה יאכל עושה לאחר שלשה בצניעא בתוך ביתו, וכן בשאלת שלום משיב שכן באבולת לאחר שלשה משיב שלום לכל אדם, ע"כ. והמאירי (פסחים ד' ד"ה אמר המאירי) ביאר דאע"פ שאבל אסור בעשיית מלאכה, לא אסרוה אלא באבולת חדשה אבל באבולת ישנה לא, אלא שיש מקומות שנהגו איסור בתורת אבולת. והפני"י (שם ד"ה במשנה) כת' דת"ב בזה"ז בין לענין אבולת ובין לענין תענית אינו אלא מדרבנן, וכיון דהך מילתא גופא דאבל אסור בעשיית מלאכה לא הוא אלא דברי קבלה דכתבי והפכתי חייכם אבל כל, משי"ה לא רצו חכמים להחמיר בת"ב לענין מלאכה כדאשכחן בכמה דוכתי שחששו חכמים הרבה בביטול מלאכה, ע"כ. ועי' עוד בסמוך.

ב. טעם האוסרים - איזה מלאכות אסורות

ועי' בתורה"ד (סי' קנ"ג) שיצא לדון האם מותר לחלוב פרות בת"ב, וכת' דהא בחוה"מ יש איסור מלאכה ולמקצת גאונים אסור מדאורי' אפי' היתר פשוט דחולבין בהמות, וא"כ כ"ש בת"ב דאינו אלא מנהג, אמנם נר' דיש לחלק דבחוה"מ איסור מלאכה משום שביתה הוא וע"כ שרו רבנן כו', אבל מניעת מלאכה בת"ב משום עינוי הוא כמ"ש רש"י שאין עושין מלאכה כדי שיתענה, כלומר עינוי הוא שבתלים ממלאכה. ולפי טעם זה י"ל דכל מלאכה בין של טורח או לאו, וגם מלאכת הדיוט אם יש בה שיהיה קצת שמשמטעש בה אין לעשותה בת"ב מפני שע"כ כן מתבטל מעינוי, לאפוקי הדלקת הנרות או לקשור או להתיר שאין בה שיהיו ודאי פשוט להתיר בת"ב כו', והמרדכי (סוף תענית) כת' בשם ראב"ן דהאידינא נהגו שלא לעשות מלאכה בת"ב כו' עקיבא, דאמר כל העושה בת"ב כאילו עושה ביוה"כ. וקשה טובא דלא מיירי ר"ע במידי דמלאכה דרשב"ג, קא' התם כל העושה מלאכה בת"ב אינו רואה סימן ברכה לעולם, ואין הטעם משום איסור מלאכה, אלא משום דכשהם עוסקים בתיקון המאכל מבטלין העינוי, דדוקא אחר חצות כשהיום מעריב שואף הוא לאכול, ואדרבה איכא עגמת נפש כשמתעסק במאכל, לכך לבי מהסס להתיר משום דת"י אבותינו הקדושים השוו מדותיהם כו', וטוב להחמיר אם אפשר ע"י נכרים, ע"כ.

מבואר מהתורה"ד דאיסור מלאכה בת"ב הוא משום עינוי ולא ילפינן מחוה"מ, ומי"מ מלאכה שאין בה שיהיו כלל ודאי שרי. וכדבריו הביא הרמ"א (שם) שנהגו להחמיר עד חצות בכל מלאכה שיש בה שיהיו קצת, אפי' מעשה הדיוט, אבל דבר שאין בה שיהיו, כגון הדלקת נרות או קשירה וכדו', מותרת (ועי' להלן בענין חליבת הפרות ומלאכה במקום דבר האבד).

אבל הרע"ב (פסחים פ"ד מ"ה) פירש שהאיסור הוא כדי שלא יסירו דעתן מהאבילות. והכל בו (שם פ"ג) כתב שהוא כדי שיתענה, שאם יעשה אדם מלאכה לא ירגיש בתעניתו מתוך טרדות מלאכתו, ועוד שאפשר מתוך טורח המלאכה שלא יוכל להתענות. ועי' במ"א (סי' כ"ב) שפסק בהרע"ב וכת' דלכן כל מלאכה שאין בה שיהיו שרי דאין מסיח דעתו בכך כנ"ל (ועי' להלן). וכן נקט המ"ב (סי' ק"מ). ועי' בשו"ע (סי' ק"מ) שכת' דגם בבליה שייך לנהוג איסור, כי שייך הטעם דלא יסירו דעתם מאבילות וכן הטעם דענינו, עי"ש. והא"ר (אות י"ד) התיר בבליה. והמ"ב (שם) פסק כהמ"א.

ג. פרקמטיא ודבר האבד

וכתב הרשב"א בתשובה (ח"א סי' תקכ"א) בענין פרקמטיא בת"ב דמסתברא שהכל תלוי במנהג, ואם הוא מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בודאי נראה שאסור בפרקמטיא להרויח ולהשתכר, אבל במקום שנהגו לעשות מלאכה נר' שמותר, אלא שממעט שאפי' משכנס אב ממעטין מלישא וליתן, ומלאכת האבד מסתברא שמותר בכך שאמרו בחוה"מ, ע"כ. וכן פסק השו"ע סי' תקנ"ד סעי' כ"ב - כ"ג שפסקמטיא אסור ודבר האבד מותר, ע"כ. ולכא' מבואר מדבריו דלפינן מחוה"מ ודלא כהתורה"ד הנ"ל.

ד. גדר איסור מלאכה בת"ב

והנה הרמ"א (שם) פסק כהתורה"ד דלחלוב הפרות אם אפשר באינו יהודי טוב לעשות על ידו. אלא דלכא' צ"ע דהרי בסימן תקל"ג פסק דחליבת פרות מותרת במועד אף ע"י ישראל משום דהוי דבר האבד, וא"כ יש להתיר אף בת"ב ע"י ישראל דהרי קיי"ל לעיל למלאכת דבר האבד שרי בת"ב. והמ"א (סי' כ"ה) עמד בזה וכת' דס"ל להרמ"א דשאני חוה"מ דאיסור מלאכה משום שביתה ושרו רבנן כל מלאכת הדיוט ושאינו של טורח, אבל ת"ב משום עינוי כנ"ל, ולכן אפי' אינו של טורח ומלאכת הדיוט אסור, אלא דלקצת פוסקים משמע דאף בת"ב הטעם דאיסור הוא משום מלאכה ולהיא אם א"א ע"י עכו"ם מותר לעשותה בעצמו כמו בחוה"מ, ע"כ. ובאר המחצה"ש דר"ל דס"ל להתורה"ד דהעיקר דאיסור מלאכה בת"ב לאו משום עינוי הוא וכמו שהוכיח מהגמ', וא"כ כמו דהותר בחוה"מ לישראל בעצמו הי"ה דיש להתיר בת"ב, אלא היכי דאפשר ע"י גוי עדיף טפי כדי לחוש לדעת רש"י דס"ל דהטעם הוא משום עינוי, אך מהתורה"ד ומכל פלפולו נר' דלא חשבו לחליבה לדבר האבד דהא דבר האבד גם בת"ב מותר ע"י ישראל, ועדיין קשה על הרמ"א שכת' לעיל סוף סי' תקל"ג ומותר לחלוב כו' משום דהוי דבר האבד, וצ"ע כעת, ע"כ. ועי' במטת יהודה (סי' טו) שכתב דלא חמיר ת"ב דאין לו עיקר מה"ת מחוה"מ דאית ליה אסכמחא מה"ת, וא"כ ת"ב נמי לא מחמירינהו טפי מחוה"מ, וכן דעת הרשב"א בתשובה דהתיר מלאכת דבר האבד כמו מבחוה"מ וכמו שהתירו בחוה"מ דבר האבד ע"י עצמו הי"ב בת"ב, ודלא כהתורה"ד דהחמיר לחלוב הפרות ע"י עכו"ם דהרי בחוה"מ מותר אף ע"י עצמו, ע"כ.

והבה"ל (ד"ה אם אפשר) הקשה נמי על הרמ"א דצ"ע דהא בססי' תקל"ג התירו משום שהוא דבר האבד ובאבוד התיר השו"ע בסעיף שאח"כ אף באפשר ע"י כותים, וכתב דאפשר דמיירי הכא בענין שאינו דבר האבד [אם ימתין עד אחר חצות], וגם מהר"א משמע דמשום דבר האבד בעצמו לענין חליבה אף באפשר ע"י עכו"ם. וכ"כ ג"כ המטה יהודה, ע"כ. והמ"ב (סי' ק"מ) כתב דאם א"א ע"י נכרי מותר לעשותה בעצמו כמו בחוה"מ, ועי' בפיאור הגר"מ שמוצד להקל תמיד ע"י ישראל בעצמו, ע"כ. [וכת' הא"ר (סי' תקנ"ד אות כ) בשם שנה"א (הגה"ט אות א) שכתבה מותרת בת"ב. ודעת המטת יהודה (שם) שדינה כמו בחוה"מ. והבה"ל (על סעי' כ"ב דה"ב ע"י עכו"ם) הביא שתי הדעות. ועי"ש בא"ר שהמעתיק ספרים בשכר נר' להתיר].

פניני הלכה

האם יולדת חייבת לצום בת"ב

א. איתא בפסחים (ד' ת) דרש רבא עוברות ומניקות ומתענות ומשלימות בו (בטי' באב) כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכיפורים. והנה גבי יום הכיפורים כתב הרא"ש (וינא פ"ח ס"י) בשם הרמב"ן (תורת האדם ענין הסכנה - פרק מפנין) דיוולדת תוך ג' אין לה להתענות, מגי' ועד ז' אמרה צריכה אני מאכלין אותה, מכאן והילך הרי היא כשאר אדם. ע"כ. וכן פסקו הטור והשו"ע (סי' תר"י). אולם לענין ט' באב כתב הרמב"ן גופיה (תורת האדם ענין אבילות ישנה והיא ט' באב - פרק מקום שנהגו) - מיהו חיה כל ל' יום וכן חולה שהוא צריך א"צ אומד, אלא מאכלין אותו, דבמקום חולי לא גזור רבנן.

וכתב בהעמק שאלה (שאלתא קס"ז ס"ק י"ח) דמקור דבריו ממה דאמר רבא עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בטי' באב וכו', דמשמע דוקא עוברות דהוא כל ב' שנים, אבל חיה דהיינו בתוך ל', לא. [ועי' דביאר דג"י השאלות והתהי' עוברות ומניקות משלימות בטי' באב וביוה"כ, משי"ה ס"ל דחיה עד ל' אסורה להתענות, אבל הרמב"ן גרס בטי' באב בלא יוה"כ, ומשי"ה לא דייק כן אלא לענין ט' באב ולא לענין יוה"כ].

והטור (סי' תקנ"ד) הביא לדינא דברי הרמב"ן דחיה כל ל' וכן חולה שהוא צריך לאכול א"צ אומד אלא מאכלין אותם מיד, דבמקום חולי לא גזור רבנן. והב"י שתיק לדברי הטור ולא השיג מיד. אולם הד"מ כתב דלקמן סי' תקנ"ט משמע מדברי הב"י דיוולדות נוהגות להתענות אחר שבעה.

ולדינא כתב המחבר (סי' תקנ"ד ס"ה) חיה כל שלשים יום וכן חולה שהוא צריך לאכול א"צ אומד אלא מאכלין אותו מיד דבמקום חולי לא גזור רבנן. ואילו הרמ"א בהגהותיו כתב - ומיהו נוהגין להתענות כל זמן שאין להם צער גדול שהיה לחוש לסכנה. והמיקל לא הפסיד.

וכתב ה"ט"ז (סי' ק"ד) דכוונת המחבר דאע"ג דביוה"כ היא לאחר ז' שפסק אדם כמ"ש בס"י תי"ז, מ"מ לענין תשעה באב לא גזור עליה. ורש"ל כתב בתשובה (סי' י"ג) דמיירי באמרה צריכה אני, אבל בלא אמרה צריכה אני אע"פ ששמטערת אסורה לאכול מאחר שאינה חולה. מיהו הרמב"ן לא הזכיר בההיא דינא דמיירי באומרת צריכה אני (ועי' במשנה"ב (סי' ט) שכתב משמיהו דרש"ל דסי' דט' באב דומה ליום הכיפורים דאפי' אמרה צריכה אני חייבת להתענות אם לא שהיא ג"כ קצת חולה).

ובביאור דעת הרמ"א כתב המשנה"ב (שם סי' ק"ג) דס"ל דנהגו להתענות כל זמן שאין להם צער גדול שהיה לחוש לסכנה ואע"פ דאמרה צריכה אני לאכול. מיהו דוקא לאחר שבעה אבל בתוך שבעה אפי' אמרה א"צ אין לה להתענות (וכדברי הא"ר (סי' ק"ג) אות ח).

ועי' בערוך השולחן (סי' תקנ"ד ס"ז) דכתב דאולי דברי הרמ"א היה במיניהם שהיו הדורות בריאים וחזקים, אבל עכשו חליפה יולדת להתענות בתוך ל', כי עדיין חלושה היא והיא ממש כחולה, ולכן אין להניח להתענות בטי' באב. ע"כ. וכן בקיצור שו"ע (סי' קכ"ד ס"ו) סתם וכתב דיוולדת בתוך ל' דינה כחולה שאין בו סכנה, דא"צ להשלים התענית.

ב. וכתב הפרי"ח (סי' תקנ"ד) דאם קים ליה ליולדת בתוך ל' יום בעצמה דיכולה להתענות, תתענה, וזהו שכתב השו"ע ביו"ד סי' רס"ה ס"ד ותשעה באב שאין היולדת יכולה לשתות, דהיינו היכא שראתה עצמה בריאה שאז מחוייבת להתענות. ומי"ש לקמן סי' תקנ"ט ס"ז דתשעה ממנו היולדת מיירי בסתם יולדת דאינה מושגת. והביאו המשנה"ב (סי' ק"ג) וכו"כ במחז"ב (סי' תקנ"ד ס"ק ד) דיוולדת תוך ל' יום ללידתה אם כבר נתרפאת מחולשת לידתה תתענה ותשלים. והביאם הבה"ח (לגרי"ח סופר זצ"ל - סי' תקנ"ד ס"ק כ"ז). וכתב בשו"ע (סי' ק"ג) דלענין זהו נכלל במי"ש המחבר חולה שהוא צריך לאכול, ולאפוקי באופן זה.

ה. עשיית מלאכה ע"י עכו"ם

כת' הרוקח (סי' ש) במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, הני מילי ע"י עצמו, אבל ע"י גוים מותר אפי' בביתו. וכן פסק **השו"ע** (סו). ועני **במטה יהודה** (שם) שכת' דלפי המבואר לעיל דמותר מלאכת דבר האבד אפי' ע"י עצמו דמחוי"מ ילפינן, י"ל דמשי"כ הרוקח להתיר ע"י עכו"ם היינו אפי' דבר שאסור ע"י ישראל, וסי"ל **הרוקח** דטעם האוסרים מלאכה אינו אלא משום היסח הדעת מהאבילות וכשעושה ע"י עכו"ם לית לן בה, ומי"מ לדעת הרוקח שרי אם נותן לו מערב ת"ב. ולענין דינא נ"ל דוקא מלאכה בתלוש ובביתו של עכו"ם, אבל מלאכה במחוי"ב כגון בנין אסור אע"פ שהוא חוץ לתחום כדן חוה"מ, ע"כ.

אולם **הערך השלחן** (סי"ק ז) וכו' שמשמע מהרוקח דאפי' ליתן לעכו"ם לעשות מלאכה בו ביום מותר, דלא שייך אמירה לעכו"ם שבות אלא גבי שבת, יו"ט וחוה"מ דהוי כעין יו"ט, ע"כ. **והבה"ל** (ד"ה במקום) פסק להקל כיון דליכא היסח הדעת על ידי זה. ומי"מ כת' **הא"ר בשם שנת"ל** (הבנין סי"ק ז) דבנין דהוי פרהסיא אסור אפי' ע"י עכו"ם. והביאו נמי **הרע"א והשע"ת** (שם). וכן פסק **המ"ב** (שם). ועני **במ"ב** (סי' תקנא סי"ק יב) שכת' שאם עושה בקבלנות ע"י גוי מותר ומי"מ אם יכול לפייסו בדבר מועט שימתין עד אחר ט"ב תע"ב.

ו. תיקון מזונון – שמירתה וכדו' ומלאכה לצורך מצוה

ולפי המבואר לעיל בשם **הרשב"א** ודעמייה דעשיית מלאכה בת"ב קיל אפי' מחוי"מ, י"ל דכשם שמותר לעשות מלאכה ולקבל שכר על צרכי אוכל נפש במועד כדאיתא **בה"ל** (סי' תקמב על סעי' א ד"ה אפילו) ה"ה בת"ב. וכן הדין לצרכי הגוף, דהרי במועד נמי שרי שרהי פסק **השו"ע** (סי' תקמז ע"ה) שנועשים מלאכה לצורך תעשיית במועד. וביאר **הבה"ל** (ד"ה כל) בשם **הריטב"א** (מור"ק ריש יד. וז. ט: ד"ה עושה) דשרי כי הם בכלל צורך איו"ט. וא"כ ה"ה בת"ב שרי.

ועני **במ"ב** (סי' תקמז סי"ק יז) שנקט שדברים המשמשים את גוף האדם כגון ספסל וכדו', אם א"א בלעדיהם בכלל צורך הגוף הם. ועני **בה"ל** (ד"ה סדקום) שמבואר ע"פ **הריטב"א** דכל שהוא צורך גדול נחשב שא"א בלעדיו. ולפי"ז מותר בת"ב לתקן מזונון וכדו' במקום הצורך אף בשכר. וכמ"כ מטפלת (שמטרף) מעיקר הדין מותרת לקבל שכר לטפל בתינוקות אף בת"ב דזה בכלל צרכי הגוף. וכ"כ **בעל הבאר משה** (וזכרון שלמה תשובות אות יב) **והשש"כ** (פס"י הגה קס) בענין חוה"מ כי שמירת הגוף דינה כאו"י. וכן מלאכה לצורך מצוה י"ל דשריא וכמו שמצינו בחוה"מ. וכן הוא **במ"ב** (סי' תקנט סי"ק מ) שכת' שצורך מצוה מותר לשחוט אף לפני מצוה. ולפי"ז י"ל שמוטפלת בילדים אם אחרי כיוון שהוא דבר המיקל על הוריהם שיוכלו לצום יש בזה משום מצוה ורשאית לקחת שכר.

ז. סימן ברכה

אלא דאיתא **בתענית** (ג) ר"ע אומר כל העושה מלאכה בת"ב אינו רואה סימן ברכה לעולם. ופרש"י אינו רואה סימן ברכה - מאותה מלאכה. וכן הביאו **הרי"ף** (י) ו**הרא"ש** (פ"ד סי' לו). וכן פסקו **הטשו"ע** (שם סי' כד) דכל העושה מלאכה בת"ב, אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה. וכתב **המ"א** (סי' כז) דמזה שכת' השו"ע "כל העושה" משמע שאפי' במקום שנהגו לעשות אינו רואה סימן ברכה, וכן משמע בר"י"ף, **ברא"ש ונבטור**, ובקיצור פסקי **הרא"ש** דילג לא דמקום שנהגו וכתב רק זה דאינו רואה סימן ברכה, וא"כ צ"ע למה אין נזהרין בזה, ומי"מ מהגמרא משמע דוקא **כשקובע עצמו למלאכה ומסיח דעתו מהאבילות** עיי"ש, וא"כ אף שמותר לישא וליתן אחר חצות לא ימשוך בעסקיו כדי שלא יסיח דעתו מהאבילות.

ח. פירושו של אינו רואה סימן ברכה

והנה **בתוס'** (תענית שם ד"ה כל העושה) פירשו אינו רואה סימן ברכה, כלומר באותה מלאכה שרגיל לעשות בת"ב אינו רואה סימן ברכה לעולם. וכת' **המחצה"ש** (שם) שמשמע מלשונם דאפי' עושה אח"כ מלאכה זו בשאר ימות השנה אינו רואה סימן ברכה גם ממלאכה שעושה בשאר ימות השנה. ועיי"ש שהביא **מהא"ר** (אות כז) שכתב בשם **ספר תניא** (ס"ס י) שאינו רואה סימן ברכה מאותן המעות שמרויח באותו מלאכה. והביאו נמי **המ"ב** (סי"ק ז). ועני **במ"ב** סי' רנ"א (סי"ק ב) שכת' בענין העושה מלאכה בער"ש דאינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה שאף שירויח במקום זה יפסיד במקום אחר. ובסי' תרצ"ו (סי"ק ד) כת' בשם **הב"י** בענין העושה מלאכה בפורים דהיינו כגון אם זורע איזה דבר אינו מצמיח, אבל **המ"א** בשם **הרא"ם** כת' שאינו מרויח אבל אינו מפסיד ג"כ.

ט. אינו מסיח דעתו מהאבילות

והנה מבואר מהני"ל שאיסור מלאכה או קבלת שכר בת"ב אינו איסור מצד עצמו אלא נהגו בו איסור משום היסח הדעת. ונמצא לפי"ז הדין דליכא היסח הדעת אינו בכלל אינו רואה סימן ברכה. ויש לזון מה בכלל היסח הדעת.

כתב **הרא"ש** (תענית פ"ד סי' לו) בשם **הר"מ** (הל' שמחות סי' סז) שנוהגים שלא לשחוט ושלא להכין צרכי סעודה עד אחר חצות. וכ"כ **הגה"מ** (שם אות ש). וכן הוא **במרדכי** (תענית סי' תרלו) וכת' דטוב להמתין ממנחה ולמעלה ומשמע מדבריו דלהמתין עד מנחה קטנה קאי, אבל העולם לא נהגו להמתין אלא עד חצות. וכתב **הרשב"א בתשובה** (ח"א סי' שו) דכל דברים אלו לא נהגו בהם אלא כדי שיהא יושב ומויושב באבילה של ירושלים ולהתאונן ולהתעסק בנהי וקניות כאבל ואם נהגו שלא לשחוט עד חצות או עד הערב אסור להקל בזה, ע"כ. **והתרוה"ד** הני"ל כתב דאין הטעם בזה משום איסור מלאכה אלא משום דכשהם עוסקים בתיקון המאכל מבטלין העינוי, דדוקא אחר חצות כשהיום מעריב שואף הוא לאכול, ואיכא אדרבה עגמת נפש שמתעסק במאכל, ע"כ.

ועני **בשו"ע** (סי' תקנט סעי' ה) שכת' שנוהגים שלא לשחוט ושואף הוא להכין צרכי סעודה עד אחר חצות. וביאר **הלבנוש** (אות ג) שנהגין כן כדי שיהא יושב ושומם באבילות של ירושלים, ולהתעסק ולהתאונן בנהי וקניות ולא בדברים אחרים המשמחים ומסיחים את לבו מן האבילות, ע"כ. והביאו **הבה"ל** (ד"ה עד לאח). ו**המקור חיים** (ס"ס תקנ"ד) כת' שאין להדיח ולשפף הכלים בליל ת"ב. **והערוה"ש** (סי' תקנ"ד אות כ"א) כתב שאין מציעין המטות ואין מכבדין את הבית קודם חצות.

ומה שמבואר לעיל דמלאכות שאין בהם שיהיו כגון הדלקת הנרות או לקשור או להתיר שרו, ביאר **המ"א** (סי"ק כ) דהיינו כי אין מסיח דעתו בכך. ועני **במ"ב** (סי"ק מט) שכתב דמי"מ אף שמותר לישא וליתן אחר חצות **לא ימשוך בעסקיו** כדי שלא יסיח דעתו מן האבילות. וכת' **השע"ת** (אות ג) בשם **הד"ר החיים** שה"ה **שלא יקבע עצמו** למלאכה עד שסיח דעתו מן האבילות. ועני עוד **בשו"ע** (סי' תקנט סעי' ה) שכת' שבשעת הקינות אסור לספר דבר ולצאת חוץ, כדי שלא יפסיק לבו מן האבל, וכ"ש שלא לשיח עם עכו"ם. וכת' **המ"ב** (סי"ק כ) דכ"ש שלא לשיח וכו' - דבזה ודאי מסיח דעתו מן האבילות, ע"כ. ומבואר שאפי' ע"י דבור לחוד שייך משום היסח הדעת.

מבואר מכו"ז שעיקר גדר היסח הדעת הוא עסק בדברים שאינם לצורך היום כהצעת המטות וכיבוד הבית וכדו', אלא שדברים הנצרכים עתה כגון להכין מאכלים לקטנים וכו', לשחוט לצורך מצוה, קינות שלא לשם יפוי הבית אלא לצורך הגיינה, וכן טיפול בילדים אף של אחרים י"ל דשרי, ובפרט שיש בזה עזרה שיוכלו לצום. וא"כ הוא בכלל דברים הנצרכים עתה. וכיון שאין בהם משום היסח הדעת, אף אם מקבל שכר אינו בכלל "אינו רואה סימן ברכה". ומסתבר שדברים שהם לצורך או"י ואינם כרוכות בעשיית מלאכה ממש שרי (למעט שחיטה שכרוכה במלאכה של טרחא כני"ל) וכן מצינו **בכה"ח** (סי' תקנ"ד אות ק) בשם **החיי"א** שכת' שנוהגים למכור ולקנות דברי מאכל, אף קודם חצות. וכן דעת **הגריש"א זצ"ל** (קרא עלי מועד פ"ח הגה ג) שמותר לפתוח מכולת ולמכור מזון. ועני **בתשובות והנהגות** (ח"ז סי' סו אות ז).

מ. ספקא דדינא

א. נהגו ברוב המקומות שלא לעשות מלאכה בת"ב אפי' בלילה עד חצות היום שלא להסיח דעת מהאבילות. ב' נהגו להימנע ממלאכה אפי' היא מלאכת הדיוט שיש בה שיהא קצת, אבל מלאכה שאין בה שיהיו כגון הדלקת האור וכדו' ומותרת. ג' אפילו במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, מותר לעשות ע"י עכו"ם, אפי' בביתו של הישראלי, אכן לבנות בנין דאדושה מילתא אסור אפי' ע"י עכו"ם. ואם עושה בקבלנות ע"י עכו"ם מותר, ומי"מ אם יכול לפייס את העכו"ם בדבר מועט שימתין עד אחר ת"ב תע"ב. ד' מלאכת דבר האבד מותרת, כדרך שאמרו בחולו של מועד. וכן מותר לעשות מלאכה ולקבל שכר על דברים שהם בכלל צרכי הגוף כגון תיקון מזונון וכדו' הנצרך בת"ב. ה' פרקמטיא להרויח ולהשתכר במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, אסור, ובמקום שנהגו לעשות מותר, אלא שיש למעט בזה, ולאחר חצות מותר לפי כל המנהגים. ו' כל העושה מלאכה בת"ב, אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה. ואפי' במקום שנהגו לעשות, ואף לאחר חצות. אלא שכל זה דוקא כשקובע עצמו למלאכה ומסיח דעתו מהאבילות. וע"כ אף שמותר לעשות מלאכה ולישא וליתן אחר חצות לא ימשוך בעסקיו כדי שלא יסיח דעתו מן האבילות. ח' מותר לעשות מלאכה לצורך דברים הנצרכים בת"ב וכן דברים שיש בהם משום אוכל נפש אפי' בשכר ואין בזה משום היסח הדעת מהאבילות, ועל כן מותר להכין לפטורים מהגומם ואף למכור אותם, וכן לשמור על ילדים אף עבור אחרים בשכר.

ג. כתב **הא"ר** (סי' נ) משום **דבית הלל** (יו"ד סי' רס"ה סי"ק א) דיולדת דאינה מתענה מ"מ צריכה להתענות איזה שעות. והביאו **השערי תשובה** (סי"ק ז) וכתב דהכל לפי הענין דאם קשה לה קצת א"צ כלל.

והביאו **המשני"ב** (סי"ק י"א). ועני **בחי' אדם** (בכל קליה סי"ב) דאף הפטורים מן התענית מ"מ לא יתעסקו במאכל ומשתה אלא כדי קיום הגוף (ובפשטות אינו מדין התענית, אלא משום שראוי שילעזר עצמו עם הציבור). והביאו **הכה"ח** (סי' תקנ"ד סי"ק ל"ח). וכ"כ **בקיצור שו"ע** (סי' קכ"ד סי"ז). ד. והנה גבי יוה"כ כתב **המחבר** לדינא (סי' תרי"ד סי"ד) דימים אלו אין מונין אותם מעת לעת, כגון אם ילדה ב' בתשרי בערב אין מאכילין אותה ביוה"כ אם לא אמרה צריכה אני, אע"פ שלא שלמו לה ג' ימים עד יוה"כ בערב, משום דכיון שכנסו יום רביעי ללידתה מקרי לאחר ג'.

אולם **המשני"ב** (סי' ש"ל סי"י וסי' תי"ז סי"ק י"ג) לענין שבת ויוה"כ גבי ג' ז' ימים העלה למעשה דיש להקל לשער הימים מעת לעת.

והנ"א דלענין ש' באב, במקום הצורך אף לנוהגים כהמחבר יש מקום להקל לסמוך על דעת הפוסקים דמונים מעת לעת, ואף לענין ל' יום. [ונפרט במקום דיש לצרף דברי **הכה"ג** (סי' תקנ"ד סי"ק א) דכתב דהני ל' יום הם לאו דוקא, אלא כל זמן שיש בה חולשה ועדיין לא נתרפאת מלידתה אם אמרה צריכה אני].

ה. ולענין מפלת כתב **השד"ח** (מע' יוה"כ סי' ג' אות א) דמה שזוכר בפוסקים דיננים אלו יולדת, הוא לאו דוקא, אלא אף מפלת יש לה ז' יולדת לענין חילול שבת ויוה"כ, ודוקא שהפילה אחר מ' יום. והביאו **הבה"ל** (סי' תי"ז סי"ד) לענין יוה"כ. וכ"כ **בכף החיים** (סי' ש"ל סי"ק ב) לענין שבת. וכ"ש דיש לפסוק כן לענין ט' באב.

העולה לדינא - א. יולדת בתוך שבעה ללידתה אין לה להתענות בצום תשעה באב, ואפילו אומרת שא"צ לאכול ולשתות. ב. יולדת בתוך ל' ללידתה, לדעת המחבר א"צ להתענות, וא"צ אומד. מיהו אם רואה עצמה בריאה ומכירה עצמה שיכולה להתענות צריכה לצום. ג. אף לנוהגים כהרמ"א, אם עדיין לא נתרפאה לגמרי, או שהיא קצת חולה, או חלושה בטבעה, לא תתענה בתוך ל' יום. וסתם נשים בזמנינו חלושות הן, ועל כן אף אם אין לה חולשה תעשה שאלת חכם, ובפרט היכן דיש חשש שימעט חלבה מחמת הצום.

ד. ואם ארע ביולדת בריאה שמתענה ומרגשת באמצע היום חולשה יתירה, לא תתענה בשאר היום. ה. אף יולדת שאינה מתענה, לא אפטר לה התענה כמה שעות, אולם אם גם זה קשה לה לא תתענה כלל. ו. יש להקל ולמנות ז' ימים מעת לעת. ובמקום הצורך אפשר להקל בזה אף לענין ל' יום, ועל כן אם ילדה ביום ח' בתמוז, אע"פ דיום ט' באב הוא יום ל"א ללידה, אם מרגישה חולשה בעצמה רשאית שלא להתענות. ז. מפלת (אחר מ' יום להריונה) דינה כדן יולדת.

נכתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלולז שליט"א
מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני תשעה באב

מהות הצער בתשעה באב

כתב **הגר"ש וולבה** (עלי שור חי"ב עמי י"א) "אין אומרים תחנון בת"ב ואין נופלים על פניהם משום דמקרי מועד' (אוי"ח תקנ"ט, ד). אדמו"ר (ר' ירוחם ז"י"ט) אמר על זה דבר עמוק: "ישנם מועדים של קירוב - שלש הרגלים - וישנו מועד של ריחוק, וזהו ט' באב".

ויש להבין איך שייך לקבוע מועד על ריחוק מהבורא... ועומק העניין הוא זה: כאשר אדם עומד על עצמת ריחוקו ממנו ית' הוא מבחין: אמנם רחוק, אבל יחס יש כבר בינו לבין בורא, ומש"כ כאשר אבד לו חשבון על נפשו ששם אין כל יחס... בעמדו על הריחוק הוא מצטער על הריחוק, אבל הוא אומד על האמת, ונקודת האמת הזאת כבר מקרבתו אליו ית'...

אך אנחנו, שקועים אנחנו בחפצי גופנו והבלי זמננו, הנונו מוצאים כל סיפוקנו בעולם מגושם זה ולא חסר לנו דבר בחורבן בהמ"ק. מקרב לבנו אבד חשבון על נפשנו ועצבנו. נהסה בטי' באב לעמוד על כל עצמת הריחוק שלנו מהבורא ית'...".

נערך על ידי מה"ם "עבודת המועדים"

